

НИЗАМИ КӨНЧӘВИ

Харазм
көзәлшінин
некајәти

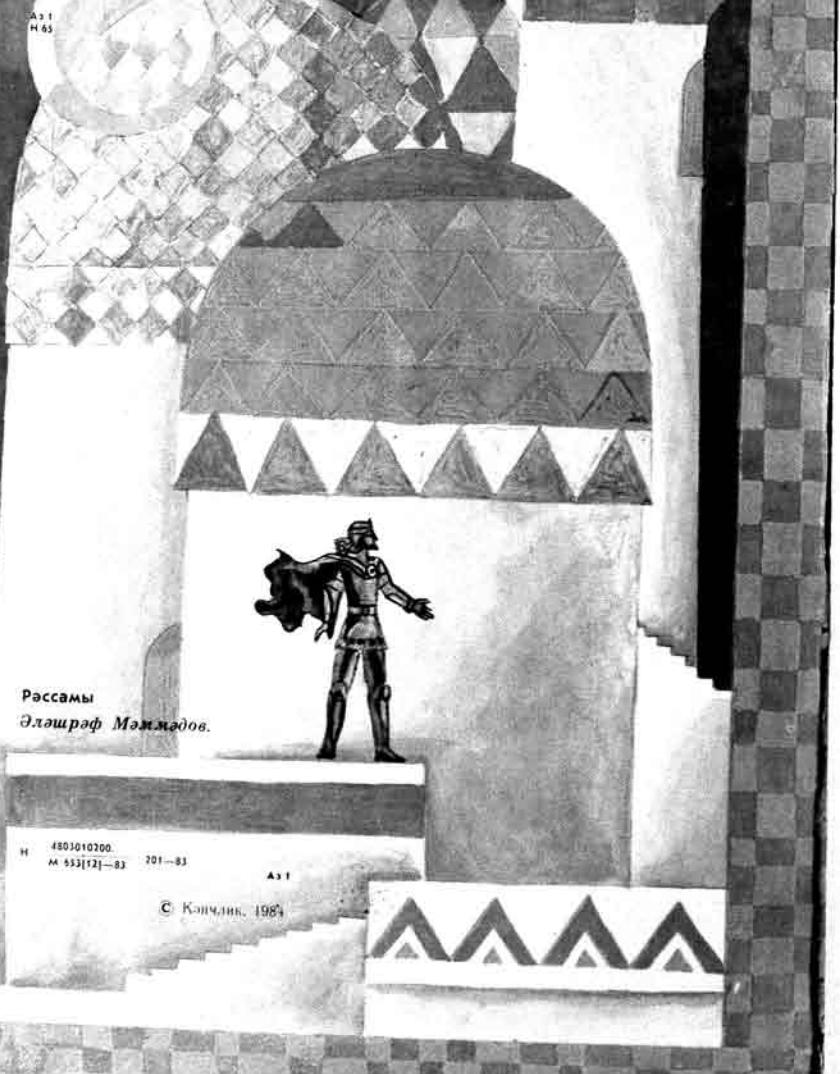
НИЗАМИ КӘНЧӘВИ

Харәзм
көзәлиниң
некајәти

18/953

М. Ф. Ахунлов адымы
Азарб. Республика
КИТАБ-АНАСЫ
КОНЧАЛЫК
БАКЫ
1984

Рассамы
Эләшрәф Мәммәдов.

Н 4803010200
М 553[12]-83 201-83

АЗТ

С Кончалык, 1984

БЭНРАМ шаң чәмәнләрин рәнки кими ал-јашыла чалан либасыны кеиниб јашыл рәнкүли сарајын јашыл күнбазинә кәлди. Дүшәнбә күнү сәрвеболу Харәзм көзәли Назләри шаһыны гаршысында еңтирамла баш аյәрәк өз шириң һекајетинә башлады:

— Дејирләр ки, Рум елиндә чәсур, хошхасијәгли, ағыллы бир чаван варды. Бишр адлы бу чаван күнләрин бир күнүндә јолдан кечәркән ипек чадраја бүрүнмүш бир көзәлә раст кәлди. Құләк көзәлин дувағыны үзүндән көтүрдү. Елә бил ки, сүд кими ағаппаг, күмүшү ай гара булудларын архасындан бојланды. Қө-

залин јанаглары санки кәклик га-
ны илә јуулмушду. Додаглары
гөнчәнин ләчәйи кими инчә вә зә-
риф иди. Шәһла җөзләринин сүз-
кунлују, гыврым сачлары, гара
халы Бишрин үрәјиндә исти-илг
дујуулар ојатды.

Ај өтдү, ил доланды, күнләрин
бир күнү Бишр јол совгаты кетү-
рубы зијарәтә кетди. О, зијарәтдән
гајыданда жолда Мәлиһ адлы бир
чаванла растлашды. Таныш олду-
лар, кәлмә кәсдиләр.

Үздә меһрибан вә гылыглы ол-
са да, дахилән чиркин вә һијлә-
кәр олан Мәлиһ јол узуну дејир-
ди:

— Јерин, көјүн бүтүн сирләри
мәнә бәллидир. Инсанларын дү-
шүндүкләрни мән габагчадан би-
лирәм. Элли ил бундан соңра ки-
мин башына нә иш кәләмәкә, ону
индиңдән хәбәр верә билирәм.
Дүнжада нә гадәр хәзинә варса,
онун тилсимили гапысыны ачмағы
бачарырам.

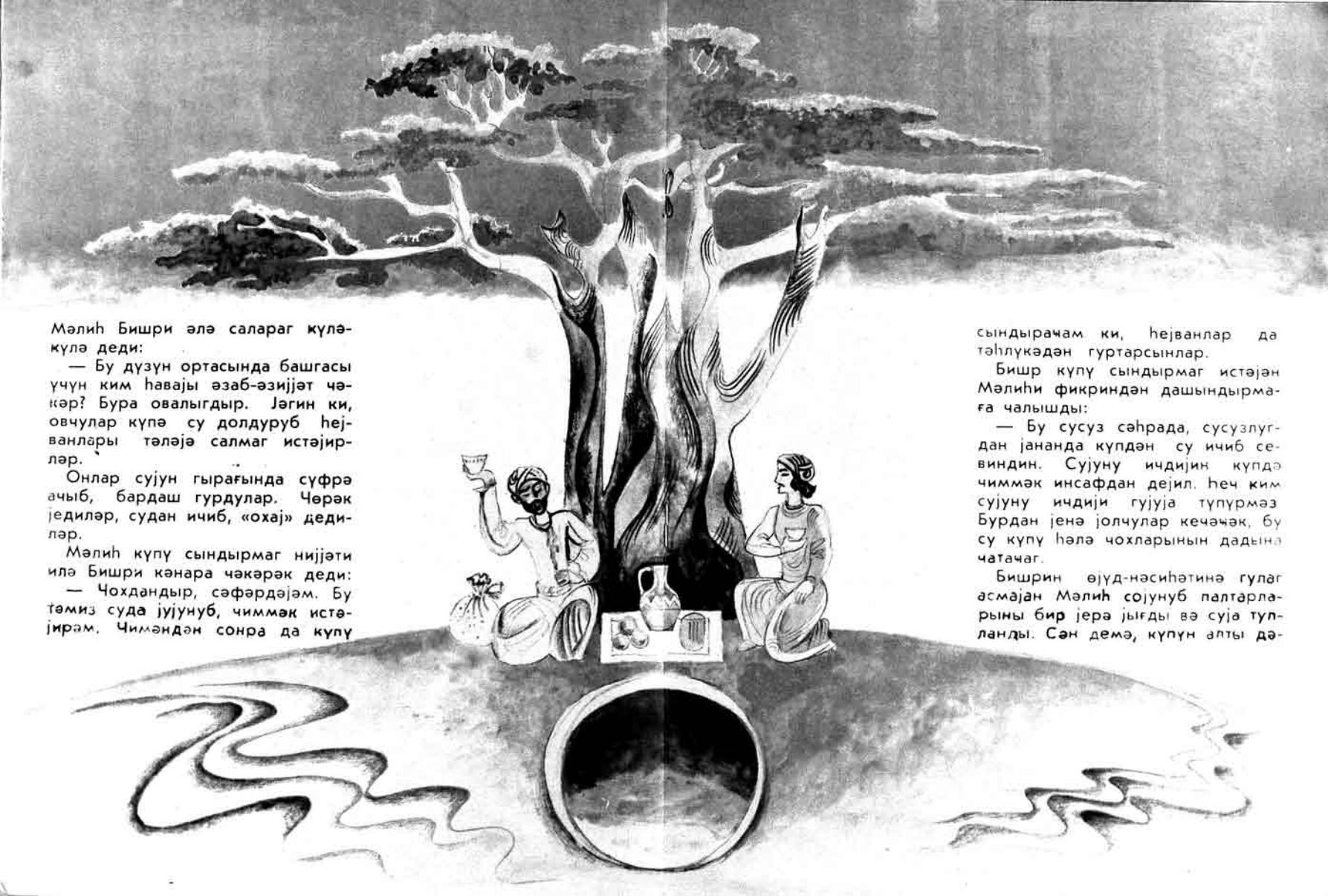
Јөл бою Мәлиһин өзүнү өјмәси-
нә биртәһәр дәзән Бишрин ба-
хышлары үфүгэ зилләнмишиди. Уч-
суз-бучагсыз сәһра исә узаныб
кедирди. Онлар сусузлугдан гов-
рула-говрула аз кедиб, уз кедиб
ахырда голлу-будаглы бир ағача
раст кәлдиләр. Ағачын дибиндә
күп басдырылмышды. Ичи дә ши-
рин су илә долу иди.

Мәлиһ Бишрдән сорушду:

— Билмирсән нијә бу күпү ағ-
зыначан торпаға басдырыблар?

— Ёғын ки, һансы бир нәчиб
инсанса еһсан вә саваб үчүн
едиб, — дејә Бишр чаваб верди.

Мәлиһ Бишри әлә салараг құлә-
құлә деди:

— Бу дүзүн ортасында башгасы
үчүн ким һавајы өзаб-әзијіт چә-
кәр? Бура овалыгдыр. Іегин ки,
овчулар күпө су долдуруб һе-
ванлары тәләjә салмаг истәйир-
ләр.

Онлар сујун гырағында сүфре
ачыб, бардаш гурдулар. Чөрек
једиләр, судан ичиб, «охај» деди-
ләр.

Мәлиһ күпү сындырмаг ниijәти
илә Бишри кәнара чәкәрәк деди:

— Чохдандыр, сәфәрдәjәм. Бу
тәмиз суда јүүнуб, чиммәк истә-
јирәм. Чимәндән соңра да күпү

сындырачам ки, һејванлар да
тәһлүкәдән гүртартсынлар.

Бишр күпү сындырмаг истәjән
Мәлиhi фикриндән дашиныңырма-
ға чалышды:

— Бу сусуз сәһрада, сусузлуг-
дан жананда күлдән су ичиб се-
виндин. Сујуну ичдиин күпдә
чиммәк инсафдан деjил. Һеч ким
сујуну ичди гүүjа түпүрмәз
Бурдан јенә ѡлчулар кечәк, бу
су күпү һәлә чохларынын дадына
чатачаг.

Бишрин өjүд-насихатинә гулаг
асмајан Мәлиһ сојунуб палтарла-
рыны бир јера ыгыды вә суja тул-
ланды. Сән демә, күпүн алты дә-

рин гүү имиш. Мәлиң чох ал-гол атдыса да өзүнү хилас едә билмәди.

Бишр Мәлини чох көзләди вә дарыхыб күпүн ичәрисинә баханда көрдү ки, ловға јолдашы суда богулуб.

Бишр бәдбәхт Мәлини бөјүк чәтиңликлә судан чыхарыб дәфн еләди. Соңра да онун гәриб мәзары үстүндә килељи-килеҗи деди:

— Eh, заваллы, өзүнү һамыдан ағыллы саныб өјүнүрдүн. Ағлын-камалын бу идими? Өзүнү һамыдан һүнәрли билирдин. Мәјәр һүнәрли белә олур? Әлли ил бундан габагы көрүрдүн, бәс бирчә ан соңра башына кәлән бәладан нијә хәбәр тутмадын? Узагкөрәнлијин бу идими?

Бишр онун палтарларыны йығышырды. Эммамәсини көтүрдү. Бағламасыны галдыранда ичиндән бир кисә дүшдү. Кисәнин ичинде нә көрсә јахшыдыр? Мин дәнә Мисир гызылы. О, гызыл пуллары кисәјә гојуб боғчаны бағлады вә ѡюл дүзәлиб бирбаш евләринә кәлди. Гоһум-гардашына баш чәкди. Соңра Мәлиниң ипек чалмасыны көтүрүб онун евини сорагламаға башлады. Сораглаша-сораглаша кәлиб Мәлиниң имарәтини тапды. Гапыны дөјдү. Гонағы јашмаглы бир гадын гарышылады. Бу гадын Мәлиниң дул галан арвады иди. Бишр әманәти дул гадына вериб әһвалаты олдуғу кими данышды.

Гадын әманәти јохлајыб көрдү ки, Бишр һеч нәјә әл вурмајыб.

Гонағын нәчиб вә етибарлы адам олдуғуна үрәкдән инанды. Соңра үзүнү Бишре тутуб миннэтдарлыгla деди:

— Сән неча аличәнаб, мәрд инсансан! Јаҳшыларын јаҳшысысан, сән еләдијин мәрдлији бәлкә неч о еләмәзди. Сән дәздүүн әзаба о дәzmәзди. Онун залымлығы, мәрдимазарлығы һамыны бездирмишди. Элиндән һамы маңа кәлмиши — киши дә гадын

да, гоча да, чаван да... Мәнә өм-
рү бою күн вериб, ишыг вермә-
жіб. Санки мән көврәк бир булуд
идим, о исә сәрт күләкди. Аман-
сыз шимшәк кими гылыңч чәкиб
мәни дилим-дилим доғрајарды.

Бу сөзләри дејіб дул гадын
үзүндән өрпәji қетүрдү. Онун ай
чамалы, сүзкүн шәһла көзләри,
гара халы Бишри һејрәтә қетир-
ди. Бир заман јолда растына чы-
хан, күләк дұвағыны үзүндән
ачанда шәһла көзләри, гара халы,
күл чамалы илә Бишри ешә сап-
тан һәмин көзәли таныды. Тале
она бу көрушү нечә дә өз вах-
тында гисмет еләмиши. Бишр
көзләринә инанмады. Сонра өзү-
нү әлә аларға өзінде һәсрәти ила-
յашадығы көзәлә үзүнү тушиб де-
ди:

— Ей мәләк, бу өзінде үзүн-
дадыр, өзінде һәсрәтди. Құн-
ларын биринде ѡлда сәнә раст
келәндә күләк өрпәжінү үзүндән
кетүрдү, бир көнүлдән мин көнү-
лә вурулдум сәнә. Пәрванә кими
одуна жандым. Даим хәјалынла
յашадым. Дәрдими кимсәjә ача
билмәдим. Инди талејимдән дүн-
жаларча разыјам, биз женә көрүш-
дүк.

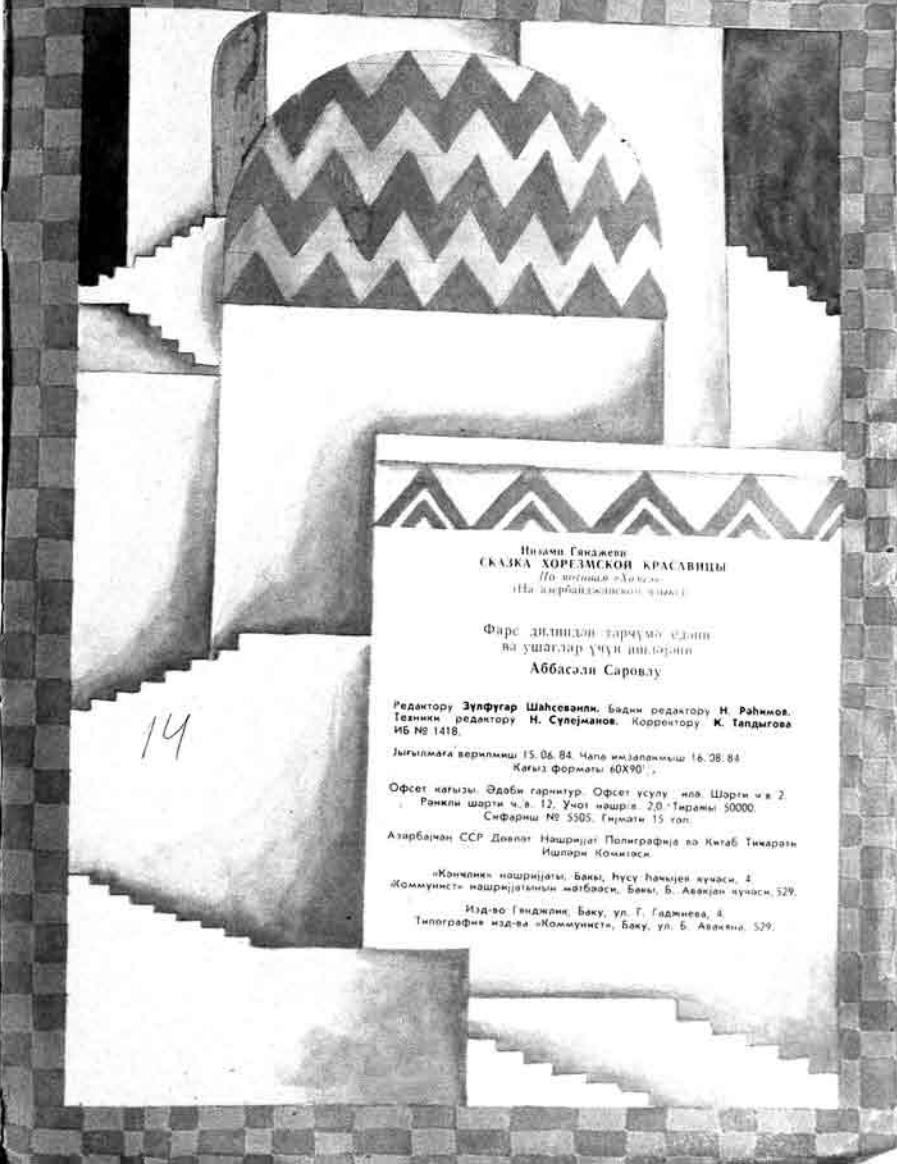
Дул гадын Бишрин ону гәлбән
севдијинә инанды. Онлар ел адә-
ти илә кәбин кәсдириб, хошбағт
һәјат сүрмәjә башладылар. Биш-
рин вұсалына ғовушдуғу бу көзәл
гадын јашыл палтар қејиниб ја
шыл сәрвә дәндү, онун өмрүнә
յашыл-յашыл нағмәләс қетирди.

Јашыл либаслы Харазм көзәли-
чин һекајети бурада сона јетди.

Бәһәрам шаһ јашыл рәнкин көзәл
әlamәтләри һаггында дүшүнчәле-
рә далды.

Јашыл сәрвин боју учалыг, улуулуг тимсалыдыр.
Јашыл ранк чамәнларин вә орманларин јарашиғыдыр.
Јашыл инбас көззәлларин чазибәдарлыгыны даһа да
артырыр.
Јашыллыг табиатин тәравәти, ојанышыдыр.
Јашыллыг көзз ишмәк, көнүзә фәрәк көткірір.
Јашыллыг сагламлыгыдыр, һәјаттыр.

H65

